

koninklijk hof echter oefende druk uit op het metaalpatronaat om in die sector snel tot een akkoord te komen.

Als lezer voelt men, doorheen de opbouw van het werk, de scheuring tussen de trotskistische en stalinistische stroming in de CP (maart 1928) van ver aankomen. De interne spanningen en scheuringen daarentegen duiken vrij plots op. Vooral de paragraaf over het entrisme (het gezamenlijk lid worden van de ganse organisatie, in dit geval de LCO, van de socialistische partij, 204-207) gaat hollen. Dit leidt ook verder soms nog tot onduidelijkheden en tegenstrijdigheden, bijvoorbeeld in verband met de afscheuring van de afdeling Antwerpen van de 'internationale communisten' (1934), de vorming van de 'revolutionaire socialisten bond' en de verschijningsperiode van hun blad (215-217 en de noten 181 en 187). Ook de paragraaf over de bordigisten (184-186) is niet erg duidelijk. De 'linkse communistische oppositie' (rond Léon Lesoil) tenslotte was in 1935 het Belgische deel van de 'ligue communiste internationale' en niet van een 'ligue communiste des internationalistes' (226).

Buiten een zeldzame duistere zin in de tweede helft van het boek is het een vlot leesbaar, helder en compact geschreven geheel geworden. Als je de draad echter niet wil verliezen, ben je wél verplicht het werk rustig te lezen. Het is spijtig dat hoofdstuk 4 als titel draagt: 'De oppositie vanaf juli 1928 tot 1931', terwijl het nergens verder gaat dan de eerste grote interne scheuring (oktober 1930). Wie de verloren chronologische draad via de inhoudstafel weer wil opnemen, komt er zo niet direct uit. Toch dient gezegd dat de indeling bijna steeds klaar en duidelijk is.

Het notenapparaat bevat nogal eens leemten: sommige zijn uit het apparaat gevallen, andere uit de tekst, soms volgt na een belangrijk citaat geen referentie en een enkele keer loopt het mis met de inhoud van de noot zelf. Een bijlage met een korte situerende uitleg over de diverse trotskistische organisaties en een stamboom van scheuringen en fusies, met vermelding van de leidende figuren, zou erg interessant geweest zijn. Nu doe je er al lezen-de goed aan van die scheuringen en fusies zélf een klein schema op te stellen.

Alles samen is 'De geschiedenis van het Belgisch trotskisme' een goed boek. Het bevat veel nieuwe informatie en ontkracht soms oude mythes, bijvoorbeeld als zou de trotskistische afscheuring van de CP in 1928 er een van de intellectuelen geweest zijn (het ging voornamelijk om geschoolde arbeiders, 94). Het blijft echter te beschrijvend, zodat de vele opduikende vragen grotendeels zonder antwoord blijven. Het algemeen besluit is strikt historisch gehouden, maar vermits buiten historici voornamelijk mensen van trotskistische, communistische en links-socialistische strekking dit werk zullen lezen, was het zeker leerrijk geweest ook de politieke conclusies, die Nadya de Beule uit haar werk trok, te kennen. Voor geïnteresseerden in alle geval een aanrader!

Frans Driesen

C. Offringa, e.a., *Van Gildestein naar Uithof. 150 jaar diergeneeskundig onderwijs in Utrecht, II, Faculteit der veeartsenijkunde (1925-1956). Faculteit der diergeneeskunde (1956-1971)* (Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht, faculteit der diergeneeskunde, 1981, 360 blz., f50,—, ISBN 90 6159 002 7).

Een uiterst fraai boekwerk van 360 bladzijden, gedrukt op glanzend papier met annotaties in de marge van de tekst! De redactiecommissie komt een gelukwens toe, dat de leden er in geslaagd zijn het zoveel omvangrijker tweede deel van het gedenkboek van de faculteit der diergeneeskunde op even verzorgde wijze uit te laten voeren als het eerste deel, dat

RECENSIES

in 1972 als proefschrift verscheen van de hand van dezelfde auteur, onder de titel: *'sRijks veeartsenijschool. Veeartsenijkundige Hoogeschool 1821-1925*.

De bijeengebrachte stof in deze twee delen is niet gering en zal in de komende tijd een bron van informatie vormen voor verschillende groepen historici. De inhoud is meer dan een dorre opsomming van feiten, meer dan een bundeling van jaarverslagen of gegevens uit almanakken, helaas het kenmerk van menig gedenkboek. De tekst is bovendien goed gedocumenteerd. De inhoud van de stof heeft de auteur voor problemen gesteld, hetgeen niemand zal verwonderen die probeert een overzicht te geven van 'moderne' ontwikkelingen in de instituten van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, en bovendien deze tracht te plaatsen in de sociale en politieke omstandigheden van de periode. Vandaar dat de auteur zich van hulpstroepen heeft verzekerd, voor een belangrijk deel oud-hoogleraren, die in de periode nog actief zijn geweest.

Ook voor het slagen van deze opzet, samenwerking van achttien auteurs, verdient de redactie een compliment. Zoals de voorzitter van de redactiecommissie in het woord vooraf schrijft, draagt het gedeelte waarin de wederwaardigheden van de instituten worden behandeld, vanzelf enigszins het karakter van een bundel bijdragen waarin niet alles op gelijkwaardige wijze aan bod kon komen. Deze achttien auteurs te 'orkestreren' was een heel werk voor Offringa. Hij betreurde het zelf, dat bepaalde aspecten moesten achterwege blijven, maar dat is voor de lezer geen gemis, er blijft genoeg over wat door historici onderzocht kan worden, ook in deze periode en op dit gebied.

Het boek valt globaal in twee gedeelten uiteen. Het eerste gedeelte behandelt de lotgevallen van de faculteit der diergeneeskunde tot aan het einde van de tweede wereldoorlog. Het tweede gedeelte behandelt de periode daarna, met bijzondere aandacht voor de ontwikkeling van de onderscheidene afdelingen. Tot slot is er een aantal lijsten en een viertal registers aan het werk toegevoegd, die betrekking hebben op beide publikaties. Het eerste gedeelte van deel II opent met de overgang van de zelfstandige 'Hoogeschool' naar de Rijksuniversiteit Utrecht als zesde faculteit. Deze operatie was in 1925 ten einde. Het omkleden van de docenten van de Hoogeschool met de Utrechtse toga is niet zonder strubbelingen geschied. Weliswaar kreeg de opleiding een universitaire status, maar de assumptie gaf het ministerie ruim gelegenheid tot het bezuinigen op gebouwen en mankracht. De faculteit moest vechten voor het onderwijs in de basisvakken, waarvan het ministerie verwachtte dat het even goed door de hoogleraren van de medische faculteit gegeven zou kunnen worden. Bovendien werden de docenten van de Hoogeschool door hun deftige Utrechtse collega's niet altijd als 'professorabel' beschouwd. Nog ernstiger waren de problemen in de tweede wereldoorlog, waarin de faculteit in zoverre verschilde van de andere door de bezetting in het nauw gebrachte faculteiten dat de behandeling van paarden en honden voor de Duitse weermacht belangrijk genoeg was voor de bezetters om een geduchte greep op de faculteit te houden.

Maar Nederland herrees, en ook de veterinaire faculteit, die zich na de tweede wereldoorlog uitbreidde, moderniseerde en uitwaaierde in diverse instituten. C. Offringa geeft een goede inleiding op de periode 1945-1971, waarin hij ondermeer de veranderingen in de veehouderij in Europa bespreekt, en de daarmee gepaard gaande onderwijsvernieuwing.

Samen met het eerste deel is dit boek een voortreffelijk document van de geschiedenis van het diergeneeskundig onderwijs vanaf 1821-1971 in Nederland. Dat valt des te meer op, wanneer men de 'summary' van deel I doorleest. Daarin komt nog eens tot uitdrukking wat de auteur heeft beoogd met zijn geschiedschrijving: hoe het wel en wee van de Rijksveeartsenijschool een afspiegeling was van de wetenschappelijke sociaal-economische, politieke en bestuurlijke geschiedenis van de periode. Ook voor het tweede

deel is dit betracht, alleen is de afstand in de tijd nog onvoldoende om deze periode te kunnen overzien. Dit deel heeft dan ook geen slotbeschouwing. Deze boeken zijn van belang voor historici, die in instellingsgeschiedenis zijn geïnteresseerd. Het is te hopen dat de auteur een overzichtswerk kan schrijven in het Engels, aangezien deze groep historici in Nederland niet erg groot is en het buitenland veel belangstelling heeft voor dit terrein. Daarnaast kunnen wetenschapshistorici, sociaal-historici en allen, die belangstelling hebben voor de lotgevallen van de veertien in Nederland, in deze boeken veel van hun gading vinden.

A.M. Luyendijk-Elshout

Jean Vanwelkenhuyzen, *Les avertissements qui venaient de Berlirt, 9 octobre 1939-10 mai 1940* (Parijs-Gembloux: Duclot, 1982, 400 blz., BF950,—, 1ISBN2801103896).

Dit boek bevat vijf delen: de eerste geruchten over een Duitse aanval in het westen; de eerste ernstige dreiging van november 1939; het mislukte voornemen om in januari 1940 de aanval in te zetten; de Duitse invasie in Noorwegen-Denemarken en de verwachte, daarbij aansluitende aanval op Nederland-België-Frankrijk en tenslotte de laatste bange dagen voor de definitieve aanval van mei 1940. In de inleiding zet de auteur zijn opzet en methode uiteen. De opzet is het publiceren van de nagenoeg complete reeks rapporten die de Belgische militaire attaché te Berlijn, kolonel Georges Goethals, naar Brussel stuurde, deze te belichten in hun (Duitse) context, te toetsen op hun juistheid maar ook op hun impact te Brussel en elders, het klimaat te schetsen waarin zij werden ontvangen en het gevolg dat er aan gegeven werd. Zijn methode is het progressief samenstellen van een mozaïek aan de hand van een 'gradatie gedictieerd door de interne logica van het onderwerp', of met andere woorden het in elkaar passen van de afzonderlijke stukken van de puzzle om tot een totaalbeeld te komen. Een ambitieuze opzet en een ambitieuze methode, waaraan de auteur zich niet heeft gehouden. Hij geeft enerzijds veel minder, maar anderzijds veel meer dan hij in zijn inleiding belooft zodat het boek een tweeslachtig karakter draagt.

Het heeft ons moeite gekost de ongeveer veertig boodschappen van Goethals terug te vinden - zij beslaan vaak niet meer dan twee of drie regels, want het waren meestal telegrammen in cijfercode - die over de 350 bladzijden tekst verspreid zijn en daarin verscholen liggen. Daarbij valt op dat bijvoorbeeld de negentiende boodschap (124) dateert van 21 januari 1940 en de twintigste (129) van 1 maart, terwijl er twee boodschappen genoteerd worden op 10 en 30 november en op 11 april en op 7 mei zelfs drie. Het is duidelijk dat de auteur, in tegenstelling tot wat hij in zijn inleiding schrijft, maar in overeenstemming met de titel van zijn boek, niet alle boodschappen van kolonel Goethals heeft opgenomen, maar alleen die - en terecht - met waarschuwingen voor een mogelijke aanstaande Duitse aanval in het westen. De oorsprong van deze boodschappen is bijzonder belangrijk: het zijn mededelingen die Goethals ontving van zijn Nederlandse collega majoor Gijsbertus Sas. Deze laatste - die in Den Haag veel minder ernstig werd genomen dan te Brussel - was bijzonder goed bevriend met Hans Oster, een verbeterde tegenstander van het naziregime en naaste medewerker van Wilhelm Canaris, het hoofd van de Duitse Abwehr (contraspionage). Zo te zien kwam Sas' en dus Goethals' informatie uit de beste bron. Maar Vanwelkenhuyzen bewijst herhaaldelijk en op schitterende wijze hoe er naast exacte mededelingen ook een massa onbetrouwbare, achterhaalde of onnauwkeurige inlichtingen werd doorgegeven. Hij geeft ons inzicht in de precieze structuur (met zijn rangen en standen) van de nazitop en in de systematische rivaliteit die daar heerste, terwijl hij tevens een frag-

RECENSIES

mentarisch overzicht geeft van de min of meer georganiseerde tegenstand tegen Hitler in de schoot van het Duitse leger.

Voor sommige periodes houdt de auteur zich strict aan zijn opzet, maar voor andere - de cruciale - periodes gaat hij veel verder en streeft hij er naar een totaalbeeld te schetsen. Zo behandelt hij veel meer dan alleen het impact van Goethals' berichtgeving te Brussel. Toch betekent dit weer niet dat de auteur de gehele 'schemeroorlog' in België of alle informatiebronnen, waarover de legerleiding of de Belgische regering beschikte, behandelt. Vandaar dat dit boek een tweeslachtig karakter draagt.

Uit dit boek - evenals uit zijn vorige werk *Neutralité Armée* - blijkt overduidelijk dat koning Leopold III en de regering Pierlot een zogenaamde 'neutraliteitspolitiek' hebben gevoerd, die ingegeven was door vrees en ongelooflijke naïveteit (81-82). Nog in mei 1940 was de koning van oordeel dat Hitler 'de dwaasheid niet zal begaan ons aan te vallen' (345) en hij werd voortdurend geïnspireerd door de gebeurtenissen van 1914 (126). De Belgische militaire doctrine over de *rapport des forces* was in 1939 nog steeds die van generaal Galet uit 1914-1918 (247, 273). Een neutraliteitspolitiek die, in de ogen van de regering zeker in het voordeel van de geallieerden moest zijn, maar die zich officieel afzette tegen zowel de geallieerden als de Duitsers en die inging tegen het gevoel en de pro-geallieerde sympathieën van de overgrote meerderheid van de bevolking voor wie men sommige anti-geallieerde maatregelen wilde verbergen (184). Een politiek die onbewust in de Duitse kaart speelde (271). Daarbij blijkt duidelijk welk een aanzienlijke, geruststellende en dus verderfelijke invloed de Belgische ambassadeur te Berlijn, Jacques Davignon, heeft gehad (17,19,40, 49, 140). Naar mijn idee komt in dit boek onvoldoende naar voren hoe - vooral sinds 1914-1918 - de Belgische buitenlandse politiek zoals die door de koningen, de ministers, maar ook (en vooral?) door de leidinggevende ambtenaren van Buitenlandse Zaken werd gevoerd, essentieel en fundamenteel een anti-Franse en pro-Britse politiek was. Tussen de twee wereldoorlogen hebben de Vlamingen daarbij een helpende hand toegestoken, dit paste in het Brusselse kraam.

Ter verontschuldiging van deze neutraliteitspolitiek kan worden aangevoerd dat Nevil Chamberlain even naïef was toen hij op 5 april 1940 (vier dagen voor de Duitse aanval op Noorwegen en Denemarken) tegenover het nationaal congres van zijn partij Hitler uitrangerde met de woorden 'He missed the bus' (151). Tekenend voor de scheve democratie die België tijdens de 'schemeroorlog' kenmerkte is wel het feit dat het incident van Mechelen-aan-de-Maas - de toevallige landing van een Duits vliegtuig aldaar met aan boord een deel van de instructies voor de Luftwaffe voor de inval in België -, dat een geschikte gelegenheid bood om zonder gezichtsverlies de neutraliteitspolitiek te verzaken en resoluut de zijde van de geallieerden te kiezen, door de goede zorgen van de koning en meer nog van zijn almachtige, maar politiek geen verantwoording verschuldigde vleugeladjutant generaal Van Overstraeten, zodanig geheim werd gehouden dat de Belgische regering zelfs niet in staat was, zo zij dat al gewild had, het incident politiek uit te buiten. De redenen die Vanwelkenhuyzen aanhaalt om dit niet te doen (126) zijn identiek aan de redenen die de Duitsers opgeven om hun aanval op Noorwegen en Denemarken te rechtvaardigen (149, 161).

Het is spijtig dat de auteur de verwijzing naar de voetnoten van zijn boek niet gecontroleerd heeft. Vanaf pagina 296 gaat het mis. Op deze bladzijde ontbreekt de verwijzing naar noot 43, daardoor tellen alle volgende verwijzingen een eenheid te kort. Op pagina 305 ontbreekt de verwijzing naar noot 59, op pagina 307 noot 62 en op pagina 348 noot 124. Vanaf pagina 302 verspringen alle verwijzingen met drie eenheden (noot 48 moet noot 51 worden) en vanaf pagina 340 met vier eenheden (noot 97 moet 101 worden). Op pagina